

MOLIYAVIY ERKINLIK: SHAXSIY VA MILLIY RIVOJLANISHNING KALITI

Sitora Juraboeva Axroro qizi
Jurnalist

Annotatsiya: *Moliyaviy erkinlik nafaqat iqtisodiy barqarorlikka erishish, balki shaxsiy farovonlik va milliy rivojlanish uchun muhim tushuncha hisoblanadi. Moliyaviy erkinlik har bir insonning va davlatning o'z iqtisodiy resurslarini boshqarish, qarorlar qabul qilish, erkin savdo qilish va o'z imkoniyatlarini maksimal darajada amalga oshirish huquqini anglatadi. Ushbu maqolada moliyaviy erkinlik tushunchasi, uning ahamiyati va rivojlanishiga qanday omillar ta'sir qilishi haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *moliya, jamg'arma, erkinlik, resurs, iqtisod, ta'lim, savodxonlik, soliq, daromad, xalqaro.*

1. **MOLIYAVIY ERKINLIK NIMA?**
2. **MOLIYAVIY ERKINLIKNING AHAMIYATI**
3. **MOLIYAVIY ERKINLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR**
4. **MOLIYAVIY ERKINLIKNI OSHIRISH YO'LLARI**

1.1 MOLIYAVIY ERKINLIK NIMA?

Moliyaviy erkinlik shaxs yoki davlatning iqtisodiy faoliyatda mustaqillik darajasini bildiradi. Bu tushuncha keng qamrovli bo'lib, quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. **Shaxsiy moliyaviy erkinlik**

Shaxsiy moliyaviy erkinlik deganda har bir insonning o'z moliyaviy resurslarini mustaqil boshqarish imkoniyati tushuniladi. Bunda shaxsning daromad manbalarini tanlash, daromadlarni boshqarish, jamg'arma qilish, sarmoya kiritish, moliyaviy xavfsizlikka erishish va kerakli vaqtda xarajatlarni amalga oshirish erkinligi nazarda tutiladi. Moliyaviy erkinlikka ega inson kredit olish, investitsiya qilish va o'zining iqtisodiy rejalarini amalga oshirishda mustaqil qarorlar qabul qila oladi.

2. **Davlat moliyaviy erkinligi**

Milliy miqyosda moliyaviy erkinlik deganda davlatning xalqaro savdoda, investitsiya siyosatida, davlat byudjetini boshqarishda va iqtisodiy resurslarni taqsimlashda mustaqil harakat qilish imkoniyati nazarda tutiladi. Moliyaviy jihatdan erkin bo'lgan davlatlar o'z iqtisodiyotlarini tartibga solishda xorijiy qarz yoki iqtisodiy bosimdan mustaqil bo'lishga harakat qiladilar.

2.1 MOLIYAVIY ERKINLIKNING AHAMIYATI

Moliyaviy erkinlik jamiyatning barcha qatlamlari uchun katta ahamiyatga ega. Quyida moliyaviy erkinlikning shaxsiy va milliy darajadagi asosiy afzalliklari keltirilgan:

1. **Shaxsiy farovonlikni oshirish**

Moliyaviy erkinlik insonlarga moliyaviy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlash imkonini beradi. Moliyaviy jihatdan erkin bo'lgan shaxslar o'z hayotlariga nisbatan ko'proq nazorat o'rnatadi va kutilmagan moliyaviy qiyinchiliklarga tayyor bo'lishadi. Moliyaviy erkinlik, shuningdek, shaxsiy maqsadlarga erishish, biznes boshlash va investitsiyalarni amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

2. **Ijtimoiy barqarorlik**

Moliyaviy erkinlik aholining iqtisodiy jihatdan faol bo'lishiga, iqtisodiy tenglikni oshirishga va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Moliyaviy erkinlik yuqori bo'lgan jamiyatlarda ishsizlik darajasi past, jamg'arma va investitsiyalar hajmi yuqori bo'ladi.

3. **Iqtisodiy o'sish va rivojlanish**

Moliyaviy jihatdan erkin davlatlar iqtisodiy rivojlanishda mustahkam poydevorga ega bo'ladi. Moliyaviy erkinlik yuqori bo'lgan davlatlarda xorijiy investitsiyalar ko'proq jalb qilinadi, bozorlar samarali ishlaydi va raqobatbardoshlik oshadi. Bu davlatlar xalqaro savdo aloqalarida faol ishtirok etishadi, shuningdek, iqtisodiy o'sishga zamin yaratadi.

4. **Siyosiy va iqtisodiy mustaqillik**

Moliyaviy erkinlik davlatlarning tashqi iqtisodiy siyosat va qaror qabul qilishda mustaqil bo'lishiga yordam beradi. Moliyaviy jihatdan erkin bo'lmagan davlatlar ko'pincha tashqi qarzlar, cheklovlar yoki xalqaro moliyaviy tashkilotlar bosimi ostida harakat qilishadi. Moliyaviy erkinlikka ega bo'lgan davlatlar esa iqtisodiy suverenitetga ega bo'lib, o'z iqtisodiy manfaatlarini xalqaro maydonda himoya qila oladi.

3.1 MOLIYAVIY ERKINLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR

Moliyaviy erkinlikka turli omillar ta'sir ko'rsatadi, ular shaxsiy va milliy darajada farqlanadi. Quyida moliyaviy erkinlikka ta'sir qiluvchi asosiy omillar keltirilgan:

1. **Daromad manbalari**

Shaxsiy moliyaviy erkinlik darajasi insonning daromad manbalari va daromad barqarorligiga bog'liq. Daromad manbalari xilma-xil bo'lsa va ular barqaror bo'lsa, inson o'zining moliyaviy ahvolini yaxshiroq boshqarishi va moliyaviy erkinlikka erishishi mumkin. Bu omil milliy darajada ham ahamiyatli bo'lib, davlatning eksport-import faoliyati, tabiiy resurslari va ichki iqtisodiy faollik moliyaviy erkinlikni belgilaydi.

2. **Ta'lim va moliyaviy savodxonlik**

Moliyaviy erkinlikka erishish uchun ta'lim va moliyaviy savodxonlik muhim omil

hisoblanadi. Moliyaviy savodxonlik yuqori bo‘lgan shaxslar moliyaviy qarorlar qabul qilishda xatolarga yo‘l qo‘ymasdan, resurslarini samarali boshqaradilar. Milliy miqyosda esa moliyaviy savodxonlik aholining iqtisodiy faolligi va iqtisodiy o‘shishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

3. Soliq siyosati

Davlatning soliq siyosati moliyaviy erkinlikka bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Agar soliq yuklamasi juda yuqori bo‘lsa, tadbirkorlik faolligi kamayadi va shaxslar o‘z moliyaviy erkinliklarini amalga oshira olmaydilar. Soliq yuklamasi oqilona darajada bo‘lsa, shaxslar va korxonalar o‘zlarining moliyaviy resurslarini samarali boshqarib, jamg‘arma va sarmoyalar kiritish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

4. Moliyaviy infratuzilma

Banklar, moliyaviy tashkilotlar, kreditlash tizimlari va investitsiya imkoniyatlarining mavjudligi moliyaviy erkinlik darajasiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Moliyaviy infratuzilma yaxshi rivojlangan davlatlarda shaxslar va korxonalar o‘z moliyaviy ehtiyojlarini qondirish uchun keng imkoniyatlarga ega bo‘ladilar.

5. Tashqi qarz va iqtisodiy suverenitet

Tashqi qarz miqdori yuqori bo‘lgan davlatlar ko‘pincha moliyaviy siyosatni mustaqil ravishda amalga oshirishda cheklovlarga duch keladilar. Bunday holatda davlatlar xalqaro moliyaviy tashkilotlar yoki xorijiy kreditorlarning bosimiga uchraydi. Shu sababli, tashqi qarz miqdorini nazorat qilish va iqtisodiy suverenitetni saqlash moliyaviy erkinlikka erishishning muhim sharti hisoblanadi.

4.1 MOLIYAVIY ERKINLIKNI OSHIRISH YO‘LLARI

Moliyaviy erkinlikni oshirish uchun shaxsiy va milliy darajada bir qator strategik chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

1. Shaxsiy darajada moliyaviy erkinlik

- **Moliyaviy rejalar tuzish:** Shaxslar o‘z moliyaviy ahvollarini yaxshilash uchun moliyaviy rejalar tuzib, daromad va xarajatlarni oqilona boshqarishlari kerak.
- **Jamg‘arma qilish:** Moliyaviy xavfsizlikni ta’minlash uchun muntazam ravishda jamg‘arma qilish va favqulodda vaziyatlar uchun zaxira yaratish zarur.
- **Moliyaviy savodxonlikni oshirish:** Ta’lim olish va moliyaviy bilimlarni oshirish orqali shaxslar moliyaviy qarorlarni oqilona qabul qilishlari mumkin.

2. Milliy darajada moliyaviy erkinlik

- **Iqtisodiy islohotlar:** Davlat iqtisodiyotni erkinlashtirish uchun bozor islohotlarini amalga oshirib, investitsiya muhitini yaxshilashi kerak.
- **Soliq yuklamasini optimallashtirish:** Oqilona soliq siyosati orqali davlat korxonalar va aholi uchun qulay sharoitlar yaratishi lozim.
- **Xalqaro savdoni rivojlantirish:** Xalqaro savdo aloqalarini kengaytirish va eksport hajmini oshirish moliyaviy erkinlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Xulosa

Moliyaviy erkinlik shaxsiy va milliy darajada iqtisodiy barqarorlik va rivojlanishning kaliti hisoblanadi. Moliyaviy erkinlikka ega bo‘lgan shaxslar va

davlatlar o'z iqtisodiy resurslarini samarali boshqarib, farovonlikka erishish imkoniyatini oshiradi. Shaxsiy va milliy moliyaviy erkinlikni oshirish uchun moliyaviy savodxonlik, oqilona qarorlar qabul qilish va iqtisodiy islohotlar muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy jihatdan erkin bo'lgan jamiyatlar mustahkam iqtisodiy poydevorga ega bo'lib, yanada barqaror va farovon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://www.sharqjurnali.uz/files/194/%D0%98%D2%9B%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B4%20%D0%B2%D0%B0%20%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B0%D2%9B%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B8%D0%BA%C2%A0/341/Korporativ%20moliyan%20samarali%20tashkil%20etish%20amaldagi%20holati%20va%20uni%20takomil%20lashtirish.pdf>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/human-capital-in-globalization-socio-economic-relationship>
3. https://ipitvet.uz/media/Scienceprofedu/2024-yil_1-son_hammasi_93oc0j7.pdf
4. <https://www.tsul.uz/uz/news/937/Talim/TDYUda-%E2%80%9CShaxsiy-rivojlanish-va-moliyaviy-savodxonlik%E2%80%9D-mavzusida-seminar-trening-tashkil-etiladi>
5. <https://uz.wiktionary.org/wiki/moliya>
6. <http://em.tiame.uz/storage/web/source/1/elektron%20kutubxona/15-17%20Moliya.pdf>
7. <https://kiut.uz/uz/dasturlar/bakalavr-dasturlari/faculty-directions/Finance/>
8. <https://daryo.uz/2023/08/03/moliyaviy-erkinlik-sari-yol-payme-xorij-bestsellerini-ozbek-tiliga-tarjima-qildi-va-uni-viloyatlar-boylab-bepul-tarqatdi>
9. <https://medium.com/@uzbflowersh/bodo-shefer-moliyaviy-erkinlikka-yol-a3b2ead4c300>
10. https://www.norma.uz/oz/bizning_sharhlar/moliyaviy_erkinlikning_10_sharti
11. <https://bekolimjon.com/blog/2023/03/12/moliyaviy-erkinlik-haqida/>